

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Організація і методика аудиту»
вибіркових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Облік і аудит

за темою № 4 - Аудит готівково-розрахункових операцій

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 №8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.08.2022 №1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 №8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління
(протокол від 15.08.2022 №1)

Розробники:

1. Викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист Бондаренко Л.Ф.
2. Викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач – методист Хиль Л.П.

Рецензенти:

1. Зав. кафедри міжнародних економічних відносин та адміністрування Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», к.е.н., доцент Єфременко А.Г.
2. Професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.е.н., професор Дружиніна В.В.

План лекцій:

1. Особливості нормативної бази аудиту готівково-розрахункових операцій
2. Мета, завдання та предметна область аудиторського дослідження
3. Методологія аудиту готівково-розрахункових операцій

Рекомендована література:

Основна література:

1. Аудит: методика і організація : навч. посібник / Н. І. Гордієнко, О. В. Харламова, Ю. І. Мізік, О. О. Конопліна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 319 с.
2. Аудит: навч. посіб. / С.І. Дерев'янка, Н.П. Кузик, С.О. Олійник та ін. — К.: ЦУЛ, 2016. — 380с.
3. Аудит: навчальний посібник / А. О. Баранова, Т. А. Наумова., А.І. Кашперська. – Х.: ХДУХТ, 2017. – 246 с.
4. Виноградова М.О., Жидєєва Л.І. Аудит: Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2014. — 500с.
5. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Правління НБУ від 21.01.2004р. №22 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
6. Коваль М.І., Михайленко О.В. Аудит: організація і методика.— К.: ВД "Персонал", 2014. — 222с.
7. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013р. №433 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, видання 2016–2017 років (частина I) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apu.net.ua/1151-miznarodni-standarti-kontrolu-yakosti-2016-2017>
9. Никонович М.О. Аудит: Підручник. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. — 748с.
10. Пашкевич М.С. Контроль: незалежний, внутрішній, державний: навч. посіб. : у 2 ч. Ч. 1. Незалежний аудиторський та внутрішньогосподарський контроль [Електронний ресурс] / М.С. Пашкевич, Н.Л. Шишкова ; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Електрон. текст. – Дніпро : НГУ, 2017. – 182 с.
11. Пилипенко І.І., Каменська Т.О., Корінько М.Д., Проскуріна Н.М., Редько О.Ю. Аудит: підручник / За ред. І.І. Пилипенка. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. – 643 с.
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000р. №20 (зі змінами та

доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

13. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Правління НБУ від 29.12.2017 р. №148 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

14. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014р. №879 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

15. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>

16. Рядська В.В., Петраков Я.В. Аудит: практикум. — К.: ЦУЛ, 2018.— 416с.

Допоміжна література:

17. Верига Ю. А. Іщенко В.Л., Гладких Т.В. та ін. Бухгалтерський облік і аудит. Термінологічний українсько-російсько-англійський словник: Навчальний посібник. — К.: ЦУЛ, 2012. — 292с.

18. Войнаренко М.П., Пономарьова Н.А., Замазій О.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності та аудиту: Навчальний посібник для ВНЗ. — К.: ЦУЛ, 2010.— 488с.

19. Воронко Р.М., Редченко К.І., Благун І.Г. Міжнародні системи обліку і звітності та аудиту: Навчальний посібник для ВНЗ. — Львів: Магнолія 2006, 2011.— 522с.

20. Гаркуша Н.М., Цуканова О.В., Горошанська О.О. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: Навчальний посібник для ВНЗ. — К.: Знання, 2011.— 591с.

21. Дікань Л.В., Голуб Ю.О., Синюгіна Н.В. Державний аудит: Навчальний посібник для ВНЗ. / За ред. Дікань Л.В. — К.: Знання, 2011.— 503с.

22. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: Підручник для ВНЗ. — К.: Каравела, 2012. — 544с.

23. Лозовицький С.П. Аудит: Навчальний посібник для ВНЗ. — Львів: Магнолія 2006, 2011.— 466с.

24. Любенець С.В. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: Навчальний посібник. — Львів: Магнолія 2006, 2010.— 261с.

25. Немченко В.В., Редько К.О. та ін. Аудит в Україні: основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту. — К.: ЦУЛ, 2012. — 540с.

26. Огійчук М.Ф., Новіков І.Т., Рагуліна І.І. Аудит: організація і методика: Навчальний посібник для ВНЗ. — 2-е вид. — К. Алерта, 2012.— 664с.

27. Петренко С.М., Пальцун І.М. Аудит: теорія і практика застосування міжнародних стандартів: Навчальний посібник для ВНЗ. — Львів: Магнолія 2006, 2013.— 520с.

28. Сметанко О.В., Шарапова І.С., Горбачьов В.О., Бурдюг Н.В. та ін. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті: Навчальний посібник. / За ред. Сметанко О.В.— К.: ЦУЛ, 2013.— 456с.

29. Стасишен М.С., Піча Ю.В. Основи аудиту в схемах, графіках і таблицях: Навчальний посібник для ВНЗ. — К.: Каравела, 2012.— 192с.
30. Суха О.Р. Аудит. Навчальний посібник.— Львів: Новий світ-2000, 2011.— 284с.
31. Труш В.Є., Калінська Т.А., Алексєєва Т.А., Дмитрієнко І.О. Організація і методика аудиту підприємницької діяльності: Навчально-методичний посібник. / За ред. Труша В.Є.— Херсон: Олди-плюс, 2010.— 150с.
32. Утенкова К.О. Аудит: Навчальний посібник для ВНЗ. — К.: Алерта, 2011.— 408с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

33. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
34. Офіційний сайт «Вісник податкової служби України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua>.
35. Офіційний сайт журналу «Все про бухгалтерський облік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vobu.ua>
36. Офіційний сайт журналу «Дебет-Кредит» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dtki.com.ua>

1. Особливості нормативної бази готівково-розрахункових операцій

Касові операції підприємства регулюються Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим постановою Правління НБУ від 29.12.2017 р. №148.

Вимоги цього Положення поширюються на юридичних осіб (крім установ банків і підприємств поштового зв'язку) незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, їх відокремлені підрозділи, представництва іноземних організацій і фірм, які здійснюють підприємницьку діяльність, а також на зареєстрованих у встановленому порядку фізичних осіб, які є суб'єктами підприємницької діяльності без створення юридичної особи, які здійснюють операції з готівкою в національній валюті, та є обов'язковими для виконання ними.

Структура Положення №148 наступна:

1. Загальні положення
2. Вимоги до організації готівкових розрахунків
3. Порядок оформлення касових операцій
4. Порядок ведення касової книги та обов'язки касира
5. Порядок визначення строків здавання готівкової виручки (готівки) та ліміту каси
6. Контроль за дотриманням порядку ведення операцій з готівкою
7. Додатки:
 - відомість на виплату готівки
 - прибутковий касовий ордер

- видатковий касовий ордер
- журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових документів
- касова книга
- книга обліку виданої та прийнятої старшим касиром готівки
- акт про результати інвентаризації наявних коштів, що зберігаються
- акт про перевірку дотримання порядку ведення операцій з готівкою.

2. Мета, завдання та предметна область аудиторського дослідження

Метою аудиту готівково-розрахункових операцій є встановлення об'єктивної істини щодо достовірності та об'єктивності відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності готівково-розрахункових операцій та доведення цієї істини через звіт до користувачів.

При здійсненні аудиту готівково-розрахункових операцій аудитору необхідно виконати наступні *завдання*:

- 1) дати оцінку стану внутрішнього контролю за рухом і збереженням грошових коштів та інших цінностей у касі підприємства;
- 2) у залежності від оцінки стану внутрішнього контролю встановити метод організації аудиту: суцільний, вибірковий чи комбінований, та визначити необхідність проведення фактичного контролю.
- 3) перевірити за обраним методом:
 - забезпечення умов зберігання готівки та інших цінностей у касі при надходженні їх із банку і при здаванні їх у банк;
 - забезпечення порядку збереження чекових книжок;
 - забезпечення контролю за випискою чеків і отримання за ними грошей;
 - дотримання порядку документального надходження грошей у касу і їх видачі;
 - своєчасність оприбуткування готівкових грошей;
 - дотримання ліміту готівки в касі й умов видачі грошей під звіт на операційні та інші потреби;
 - стан обліку касових операцій;
 - застосування реєстраторів розрахункових операцій.

Предметна область дослідження

Інформація про наявність та рух готівкових коштів знаходить відображення на рахунку 30 "Готівка", в журналі №1, відомості 1.1 та в звітності:

- форма №1 - розділ II у складі рядку 1165;
- форма №3;
- форма №5 - розділ VI "Грошові кошти" рядок 640.

При аудиті операцій з грошовими коштами використовуються наступні джерела інформації: прибуткові і видаткові касові ордери і виправдовуючі документи, додані до них, касові книги і звіти касира, банківські виписки по поточних та інших банківських рахунках, чекові книжки, журнали реєстрації

касових ордерів, а також дані синтетичного й аналітичного бухгалтерського обліку по всіх операціях із грошовими коштами, звіти про використання реєстраторів розрахункових операцій (розрахункових книжок), акти перевірок каси контролюючими органами.

3. Методологія аудиту готівково-розрахункових операцій

У своїй роботі аудитор значну увагу звертає на рівень внутрішнього контролю на підприємстві, від якого значною мірою залежить обсяг перевірки, її особливості тощо. Тестування внутрішнього контролю готівково-розрахункових операцій повинно дати інформацію (або спростувати її) про те, що на підприємстві:

- несумісні обов'язки розподілені;
- касові операції здійснюються у відповідності з чинним законодавством;
- збереження грошових коштів забезпечене належним чином;
- касові операції належним чином контролюються.

Із цією метою аудитор вивчає такі питання:

- наявність на підприємстві налагодженої системи проведення раптових перевірок каси з повним перерахуванням грошової готівки і перевіркою інших цінностей, які знаходяться в касі;
- наявність на підприємстві наказу керівника, який встановлює періодичність перевірок;
- наявність ознак формального проведення перевірок каси: призначення в комісії по проведенню перевірок постійно одних і тих же осіб, відсутність робочих записів ревізійної комісії, що додаються до акта, які свідчать про перерахування банкнот, проведення перевірок каси на звітні дати, коли касир знає про них і заздалегідь готується та ін.;
- надання права підпису прибуткових і видаткових касових ордерів іншим особам, крім головного бухгалтера і керівника підприємства, не відображене в розпорядженнях керівника підприємства;
- формальне проведення перевірок каси при зміні (звільненні) касирів;
- відсутність у штаті касира, коли ці функції покладені на облікового робітника без письмового розпорядження керівника підприємства;
- наявність договорів про повну матеріальну відповідальність з касиром;
- застосування на підприємстві РРО та внутрішній контроль за їх використанням.

Відповідальність за дотримання порядку ведення касових операцій покладається на керівника підприємства, головного бухгалтера і касира.

При проведенні перевірки стану внутрішнього контролю аудитор використовує різні аудиторські процедури, в тому числі опитування.

Результати вивчення та оцінки системи внутрішнього контролю готівково-розрахункових операцій оформлюються в робочому документі, у вигляді тесту.

Тест оцінки СВК готівково-розрахункових операцій

Питання тесту СВК
<i>Каса (загальні питання)</i>
Наявність договору з касиром про повну матеріальну відповідальність
Відсутність у штаті касира, суміщення функцій касира та облікового працівника
Наявність сейфа для зберігання грошей і їхніх еквівалентів
Чекові книжки на одержання готівки зберігаються в сейфі
Касові книги пронумеровані, прошнуровані й опечатані у встановленому порядку
Надання права підпису прибуткових і видаткових ордерів іншим особам, крім головного бухгалтера і керівника підприємства
Наявність суцільної реєстрації прибуткових і видаткових ордерів
Наявність пропусків у нумерації прибуткових і видаткових ордерів
Наявність на підприємстві наказу керівника про періодичність перевірки готівки в касі
Раптові перевірки каси проводяться регулярно й оформлюються відповідним актом
Наявність порушень ведення касових операцій, встановлених:
а) внутрішнім контролем;
б) органами зовнішнього контролю
Чи мали місце факти накладання на підприємство стягнень за порушення Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні?
<i>Каса в національній валюті</i>
Ліміт каси встановлений банком
Дотримання касиром ліміту залишку каси контролюється головним бухгалтером (бухгалтером)
Цільове використання коштів, отриманих у банку, контролюється головним бухгалтером (бухгалтером)
Повнота здачі депонованих сум у банк контролюється головним бухгалтером (бухгалтером)
Продаж послуг (продукції) за готівку здійснюється із застосуванням:
– РРО;
– КОРО (Книга обліку розрахункових операцій);
– прибуткових ордерів (у касі підприємства)
Здача готівкового виторгу здійснюється:
- у касу банку (самоносом);
- інкасаційною службою,
- підприємству зв'язку
Платіжні відомості й касові ордери формуються:
– автоматизовано;
– касиром вручну;
– бухгалтером вручну
Касові звіти в національній валюті формуються:
– автоматизовано;
– касиром вручну
Регістри з обліку касових операцій у національній валюті формуються:
– автоматизовано;
– касиром вручну
Доступ до комп'ютеризованого обліку операцій щодо руху коштів мають тільки особи, яким необхідний такий доступ у межах службових обов'язків
Наявність дозволу на розміщення об'єкта торгівлі (побутових послуг)
Наявність патенту при здійсненні виду діяльності, що підлягає патентуванню
<i>Каса (в іноземній валюті)</i>
Наявність окремих касових книг для обліку готівки у різних валютах

Питання тесту СВК	
Касові ордери і звіти касира в іноземній валюті формуються:	
–	автоматизовано;
–	касиром вручну;
–	обліковим працівником вручну
Регістри з обліку касових операцій в іноземній валюті формуються:	
-	автоматизовано;
-	касиром вручну
Облік касових операцій в іноземній валюті ведеться у двох валютах: валюті розрахунків і національній валюті	
Валюта, отримана в банку, видається повністю (тобто в касі не залишається готівка в іноземній валюті)	
Своєчасність і повнота повернення валюти в касу контролюється головним бухгалтером (бухгалтером)	
Перерахунок готівки в іноземній валюті для відображення в національній валюті здійснюється за курсом НБУ на дату здійснення операції	
Правильність відображення курсових різниць за операціями з готівкою в іноземній валюті	

Залежно від оцінки системи внутрішнього контролю, встановленої тестуванням і вивченням актів перевірки ведення операцій із готівкою, аудитор встановлює види і кількість аудиторських контрольних процедур.

За необхідності аудитор може брати участь в інвентаризації готівки в касі. Перевірка проводиться в тих же напрямках, що й контроль за дотриманням проведення операцій із готівкою контролюючими органами. Особливістю є те, що аудиторські процедури проводять вибірково з метою встановлення суттєвих відхилень, які впливають на достовірність та об'єктивність звітних даних.

Суцільна перевірка проводиться на замовлення клієнта або при дуже низькій оцінці системи внутрішнього контролю.

При проведенні аудиту готівково-розрахункових операцій аудитор залежно від внутрішнього контролю обирає метод організації перевірки (суцільний, вибірковий чи комбінований) та кількість і види аудиторських процедур, виконавця, які фіксує в програмі аудиту.

Основні питання програми аудиту готівково-розрахункових операцій

Аудиторські процедури	
1. Операції в національній валюті	
1.1	Перевірка готівки в касі
1.2	Перевірка наявності всіх прибуткових і видаткових документів, відображених у касових звітах
1.3	Перевірка наявності всіх касових звітів (аркушів касової книги)
1.4	Перевірка відповідності дат прибуткових і видаткових документів датам у касових звітах
1.5	Перевірка повноти оприбуткування грошових коштів
1.6	Перевірка повноти здачі виторгу з каси в банк
1.7	Перевірка повноти здачі депонованої зарплати в банк
1.8	Перевірка заповнення всіх реквізитів у касових ордерах і звітах
1.9	Перевірка оформлення касової книги

Аудиторські процедури	
<i>1. Операції в національній валюті</i>	
1.10	Перевірка підсумків у платіжних відомостях
1.11	Перевірка залишків у касових звітах
1.12	Звірка оборотів і залишків у Касовій книзі й у регістрах обліку
1.13	Перевірка дотримання ліміту залишку каси
1.14	У разі здачі виторгу в касу підприємства - перевірка відповідності дат і сум оприбуткованого виторгу датам і суммам на квитанціях до прибуткових ордерів у товарних звітах
1.15	За наявності видачі грошей за довіреністю правильність оформлення довіреності, наявність відповідної позначки у відомості
1.16	При використанні РРО:
	– перевірка повноти відображення реалізації відповідно до надходження виторгу по РРО чи сумі інкасованого виторгу;
	– звірка відповідності сум інкасації за даними РРО і сум оприбуткованого в касу виторгу;
	– звірка відповідності залишків по журналу РРО і відповідному субрахунку рахунка 301 "Готівка в національній валюті"
1.17	Перевірка своєчасності повернення підзвітних сум
<i>2. Операції в іноземній валюті</i>	
2.1	Перевірка наявності всіх прибуткових і видаткових документів, відображених у касових звітах
2.2	Перевірка наявності всіх касових звітів (аркушів касової книги)
2.3	Перевірка відповідності дат прибуткових і видаткових документів датам у касових звітах
2.4	Перевірка повноти оприбуткування коштів
2.5	Перевірка заповнення всіх реквізитів у касових ордерах і звітах
2.6	Перевірка оформлення касової книги
2.7	Зіставлення сум, відображених у фінансовій звітності, із залишком у регістрах бухгалтерського обліку й у касовій книзі
2.8	Перевірка правильності застосування курсу валюти при відображенні операцій у національній валюті
2.9	Перевірка правильності визначення курсових різниць на дату операції і на кінець звітного періоду
2.10	Складання переліку виявлених порушень

При аудиторській перевірці слід урахувати можливі типові порушення при веденні операцій з готівкою.

Основні порушення — зловживання, розкрадання, помилки в обліку касових операцій можуть бути кваліфіковані наступним чином:

1. Пряме розкрадання грошових коштів:
 - нічим не приховане;
 - приховане неоформленими документами і розписками.
2. Неоприбуткування і привласнення грошових сум, що не надійшли:
 - з банку;
 - від різних фізичних і юридичних осіб по прибуткових ордерах;

- від різних юридичних осіб за домовленістю.
- 3. Надлишкове списання грошей по касі:
 - повторне використання одних і тих же документів;
 - неправильний підрахунок підсумків у касових документах і звітах;
 - списання сум без підстави чи за фальсифікованими документами;
 - підробка в законно оформлених документах зі збільшення суми списання.
- 4. Привласнення сум, законно нарахованих різним особам і організаціям:
 - привласнення депонованої заробітної плати і коштів, нарахованих за іншими підставами;
 - привласнення сум, які належать іншим підприємствам.
- 5. Розрахунки сумами готівкових грошових коштів, які перевищують граничну величину:
 - з іншими юридичними особами і підприємцями, які діють без утворення юридичної особи;
 - які надходять у касу підприємства, що перевіряється.
- 6. Розрахунки з населенням готівкою за готову продукцію, товари, виконані роботи і надані послуги:
 - без застосування реєстраторів розрахункових операцій;
 - без реєстрації реєстраторів розрахункових операцій у податковій службі.
- 7. Перевищення ліміту готівки каси.
- 8. Несвоєчасне звітування підзвітних осіб за отримані готівкові грошові кошти.

Аудитор зобов'язаний повідомити клієнта про можливі стягнення за виявлені порушення і допомогти їх усунути.